Звіщаю вам повість многославну
О великих борбах, лютих боях —
Кмітуйте і весь ум свой збирайте,
Кмітуйте, а дивная вам чути!..

В волості2, де Оломуц царствує,
Зводиться там гора невисока,
Невисока, на ім'я Гостайнів;
Мати божа чуда тамка творить

Довго землі наші в мирі були,
Довго гаразд цвів помеж миряни,
Но од всхода в землях буря встала,
Встала про доч татарського хана,
Що християнські люди про каміне,
Про золото і перли забили.

Красна Кублаївна, яко луна,
Що суть землі на западі, вчула,
І в сих землях жие много люда —
Бралась спізнать чужі поведінки.

Десять скачуть на ноги молодців
І дві діви3 ко проводу єї;
Нагорнули, чого треба було,
Повсідали всі на борзі коні
І бралися, куда сонце спіє.

Яко зоря на заранці сяє,
Коли понад мрачні ліси зійде,
Так доч сеся Кублаєва, хана,
Рідпов красов і стрійнов сіяла:
Огорнена вся в золотоголовлє —

Шию, нідра прогалені мала,-
Вінчана каміням і жемчугов4.

Чудувались німці такій красі,
Завиділи дуже єй багатству,
Стерегли їй путі і дороги;
Випали на ню меж деревами,
Забили ю і взяли імінє.

Лиш се зачув Кублай, хан татарський,
Що ся стало з дорогов дочкою,
Зібрав війська зо всіх сторон ширих,
Тягне з військом, куда сонце спіє.

На западі се королі вчули,
Що хан спіє к сторонам їх людним,
Сполчилися один ко другому,
І зібрали превелике військо,
І тягнули полем против нему.
На великій рівні отаборились.
Стаборились і хана зьде ждали.

Кублай каже усім чародіям,
Віщунам, звіздарям і знахурам,
Аби звістили, добре погадавши,
Який конець взятимуть боротьби.

Зібралися упрем чародії,
Віщуни, звіздарі і знахурі,
На два боки кругом розступились
І трость чорну поздовж положили,
Розчіпивши на дві половиці:
Первій Кублай — ім'я нарядили,

Королів пак — другой ім'я дали,
Слови над сим співнули ветхими.

Стали трості сполу воювати —
І трость Кублаєва витяжила.
Врадувалась всего люда множінь:
Всякий тече борзо д' своїм коням —
І в ряди ся поставили війська.

Ані раду радили християни —
В ряди поган без пам'яті гнали
З таков бутов, яку силу мали.
Тут бой первий вдарив у громаду:
Мов з хмар повінь, задощіли стріли,
Ломіт ратищ, мовби рахкот грома,
Блискіт мечів, яко огонь мовні.
Силов обі сторони яр-буйнов,
Одна другій не дасть поступити.

Множінь християн вже поганів гнала
І вже би їх перемогли були,
Коб не прийшли знова чародії,
Принісши ті трості розщеплені.
Татари ся вельми запалили,
На християни ударили люто;
Так їх круто вперед себе гнали,
Же їх перхли, мовби звір пудливий.
Тут щит лежить, дорогий тут шолом,
Тут в стременах кінь рве воєводу,
Тут сей дармо жене у татари,
Онде просить — пробіг! — милосердя.

Татари то так ся розжарили...
На християни дач вложили многу,

Два під себе взяли королівства,
Старий Київ, просторен Новгород5.

Скоро в землях розноситься горе,-
По всіх землях люд збирати стануть;
Поставили чтири многі війська,
Поновили з татарами вражду.

Гнулись татари в праву сторону.
Як чорна хмара, що грозить градом
Позасипати царини вродні,
Такий рій чутний був іздалека.

Упрем угри в сотниці зглотились,
Впрем, оружні, з ними ся стріли.
Лиш надармо хоробрость і вдалость,
Надармо ся дерзко запирали:
Всеред рядів вгналися татари,
Розперхнули всі їх многі війська,
Сполонили всьо, що в землі було.

Всі християни минула надія;
Було горе, гірше всего горя.
Помолились богу жалісливо,
Щоб спасав їх від татар злобливих:

"Ой стань в гніві своїм, о господи,
Спасай од враг, спасай нас, гонених!
Душу нашу хтять потолочити,
Як звір вівці, тісно обключивши.
Первий бой нам втрачен, втрачен вторий..."
Татари ся в Польщі розложили,
Ближче й ближч всі села сполонили,
Продерлися люто к Оломуцу.

Біда тужча стала по країнах.
Не встояло-сь нич перед поганим..

Боролись день, боролись день вторий —
Нікуда ся не клонить звитяга.
Ой та множінь татар розмножилась,
Як ся множить в осінь тьма вечерня,
А в повені — серед татар лютих —
Холибалось військо християнів,
Насильно ся к сему горбку дручи —
На нім ж мати божа чуда творить!

"Ну же, братя, ну же!" — Внеслав кличе,
У срібельний щит мечем ударив
І хоругвов над головов точить.
Мужаються всі, в татари рвуться;
Ізбилися в одну силу сильну,
Вирвалися, мов огонь із землі,
З-меж татарів премнога д' горбкові —
Горбком горі взадними кроками.
На підгорб'ю вшир ся розступили,
У гран острий звузилися сподом,
Вправо, вліво покрилися щитьми,
На рамена вклали острі коп'ї —
Другі первим, а пак другим треті.

Тут стріл хмари — з гори на татари...
В тім ніч темна засунула землю,
Розвалилась із землі до облак,
Заступила очі, розжарені
Против собі, християн і татарів.
Вергуть наспи в густій тьмі християни,
Наспи, вколо верха обкопані.

Лиш на всході рано починалось,
їздвигнувся веський врагів табор.
Табор сей був кругом горба: страшний —
В таку далінь, що й не заглянути!
На борзих тут конях л и ш ш е п ш і л и,
Настромлені на коп'ях несучи
Христян глави горі к шатру хана.

Тут зглотилась множінь в одну силу.
Всі в сторону одну замірили,
І горі, під горб, ся мітко мчали,
І скричали криком, над все страшним,
Аж ся гори-доли роздягали.

Вкруг на наспах христяни стояли,
Мати божа дала їм хоробрость.
Натягали борзо тугі луки
І махали сильно мечем острим —
І татарам було уступати.

Роз'ярився народ татар лютих,
І займився хан їх крутим гнівом.
Розступився в три струї весь табор,
Гнали трьома струї під горб люто.
Дерев двадцять звалили христяни,
Усі двадцять, що тамка стояли,
Покрай наспів сточили колоди.

Вже-вже в наспи татари ся гнали,
Ревли криком, аж в облаках страшно,
Вже ся ймали розкидати наспи —
З наспів дужі колоди звалені
Ізм'язкали татарів, як черви,
Істерли їх в рівноті ще дальше.

І ще довго воювали круто,
Аж ніч темна кінець боям ставить.

"Ой про бога! — бачте, славний Внеслав,
Славний Внеслав зметен стрілов з наспів!"
Тут жаль крутий рвав їм тужне серце,
Шкварить круто люта жаждь їм внутрє,
Стлілим горлом вогку траву лижуть.
Вечер тихий пройшов в ніч холодну,
В сіре ране ніч ся ізмінила,
А в таборі татар було тихо.

Під полуднє день став розтлівати.
Лютов жаждов падали христяни,
Випражені уста розтворяли,
Піли к божой матері хропливо;
К ней понилі обертали очі,
Жаліcливо руки си ломали,
Тужно з землі в облаки глядали.

"Годі дальше жаждою тиратись,
Не мога нам про жаждь воювати;
Кому житє, здоровлячко миле,
Тому ждати милості в татарів",-
Так казали одні, так і другі:
"Лютше жаждов, як мечем, згибати —
Досить буде води нам в неволі!"
Кликнув Вестонь: "За мнов, хто так мислить!
За мнов, за мнов, кого жажда мучить!"

Тут Вратислав ярим туром скочит,
Вестоня за сильні схватав руки:
"Що!? Ти, зрадо, скверно христян вічна,
В гибель вергти хочеш добрі люди?..
Хвально ждати милості од бога,

Не в неволі — од дивих татарів.
Самі, братя, не спійте в погибель!
Найлютіший жар єсьмо стерпіли —
Бог кріпив нас в гаряче полуднє;
Надіючим бог нам пришле поміч
Стидайтеся, мужі, такой мови,
Сли хочете зватись витязями!
Як погинем на сім горбі жаждов,
Смерть та буде богом намірена;
Як ся здамо мечам врагів наших,
Самі вражду над собою здієм.
Господеві мерзка є неволя,
Гріх самохіть в ярмо шию дати.
За мнов ходіть, мужі! Хто так мислить —
За мнов, д' престолу матері божойї"

За ним множінь к святому йде храму:
"В своїм гніві стань, о господине,
Понад враги двигни нас в країнах —
Чуй голоси, що до тебе кличуть!
Обключені єсьмо лютим врагом;
Спасай од татар, круто нас обсівших,
Дай утробам нашим відвологу —
Принос тобі дамо гласоносний.
В землях наших істирай вороги,
Ізгладь повік і повіков-віки!"

Ой бач — хмарка на згорілім небі!
Дунув вітер, гром загудів страшний,
Хмарилося тучев по всім небі; .
Раз в раз мовні б'ють в татар намети,
Пролив многий зживив потік горба.

Пройшла буря. Війська в ряди сь горнуть
Зо всіх сторон, зо всіх країв землі,

Д' Оломуцу віють їх коругви.
Тяжкі мечі по боках їм висять,
Повні тули рахкотять на плечах,
Ясні шоломи на буйних главах;
А під ними шпаркі грають коні
Лісові роги громко задзвонили,
Вдарили гуки брящних тарабанів
Сперлися обі стороні упремо —
А од пороху тумани ся звели —
І послідній ша крута була борба.

А мечів острих тріск настав і дренкіт,
А стріл каляних страшний настав шипіт,
І ратищ ломіт, рахкіт бистрих копій;
Було колоте і рубане було,
Було хлипанє й радованє було.
Кров ся валила, мов дощеві струї,
Мерші лежало, як дерева в лісі.
Голова сему вдвоє розколена,
А тому руці обі обсічені,
Тот ся із коня чрез другого котить,
Тот, ся роз'ївши, ворога молотить,
Мов люта буря по скалах дерев'я,
Тому меч вгнався аж по держак в серце,
А сему стриже враг-татарин ухо.

Угу! Був рев, був зойк жалісливий!
Утікати почали христяни,
Татари — їх лютим давом гнати.

Гой, та Ярослав летить, як орел!
Тверда криця та на сильних персах,
Під крицею хоробрость і вдалость,
Під шоломом многобистра мудрость,
Ярость з жарких палахкотить очей.

Розлючений гнав, мов лев драчливий,
Як придасться теплу кров уздріти,
Коли жене, пострілен, за ловцем,-
Так, злютившись, сей б'є на татари
Чехи — за ним, мовби градобитє.
Вдарив круто на Кублаєвича,
Многолюта взялася боротьба
Вдарилися оба ратищами —
Оба з тріском зломили великим.
З конем, в крві знуряний Ярослав
Захватив мечем Кублаєвича:
Од рамена вкосом прогнав вижку,
Аж без духа упав межи мертвих —
Зарахкотів над ним тулець з луком.

Ужахся весь нарід татар лютих,
Сяжнодовгі відметнув ратища
І пиловав, хто вдав втечі скоро...
І спаслася Гана6 татар вражих.

1 Основа сей хорошей і многоцінной пісні:
Наділяє півець послухати повісті многославной о борбах і лютих боях. Повідає, як-то земля чеська довго в благословенном пробувала мирі, аж буря од всхода сонця встала запро доч татарського хана, забитую в дорозі в западних сторонах. Стають супротив князі запада — дармо! Київ і Новгород схилили в'язи, угрове упали; нужда ся змагає. Єще в двох побоях надармо ся спирали: татар причвалав до Оломуца. По дводневній борбі веде Внеслав горсть християн на горб Гостайнів, славний чудотворним образом пресвятої богородиці. Там укріпляють насипами гору і на завтрю вражий приступ відпирають. Але Внеслав пожив смерті. В слідуючий день не зводиться ворог, але люта жаждь мучить християни. Вестонь радить передатись, Вратислав боронить, сіє в серця надію на бога і веде на молитву. Зривався туча. Потік, жаром літа висушений, прожив водами, а на табор вражий ударили громи. Меж тим, беруться вражі сили ід Оломупу. Настає люта сража, зразу

недобронадійна християнам; аж Ярослав постелив трупом Кублаєвича, вражого верховодника. Всьо на схід утікає, а Гана стала слободна. Видиться, сія пісня зродилась меж годами 1259 і 1294. (Пояснення М. Шашкевича).

2 В старих руських літописах в о л о с т ь часто-густо значить з е м л ю . Прирімнай: власть і владнувати; волость і володнувати; Владимир, Володимир. (Прим. М. Шашкевича).

3 О двох дівицях голосить також стара народна каака о дівочім граді (Maidenburg) близ Николаева (Nikolsburg) на Моравах: мов-то пан сего тина княжну могольськую і з нею дві дівиці умертвив, а забравши, що в них дорогого, трупи верг у пропасть. На другий день звелися три скалі страшно проти тина — свідителі злоби. (Прим. М. Шашкевича).

4 Жемчуга — сеє слово стрітиш лиш еще в обрядових народних руських піснях. (Прим. М Шашкевича).

5 До Новгорода не продерлись татари, однако ж платив їм Новгород драчу. (Прим М. Шашкевича)

6 Гана — часть Морави на побережу ріки того ж імені. (Прим М. Шашкевича).